

УДК 374

Aliyeva Sevinchbon

Namangan State University

**THE USE OF GAME LEARNING METHODS IN THE
DEVELOPMENT OF THE VISUAL ABILITIES AND CREATIVE
ABILITIES OF PRESCHOOLERS**

Annotation: This article discusses the use of playful teaching methods in the development of children's visual skills and creativity. Here are the scientific views of scientists who have revealed the importance of play in the development of the child's personality.

Keywords: drawing, role-playing, using the product of labor in play activities; children's imagination is formed and developed during the game.

Алиева Севинчбону

Наманганский государственный университет

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В
РАЗВИТИИ ЗРИТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ И ТВОРЧЕСКИХ
СПОСОБНОСТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ**

Аннотация: В статье рассматривается использование игровых методов обучения для развития у детей визуальных навыков и творческих способностей. Вот научные взгляды ученых, раскрывших важность игры в развитии личности ребенка.

Ключевые слова: рисунок, ролевая игра, использование труда в игровой деятельности; во время игры формируется и развивается детское воображение.

O‘yinning bolalar ruhiy taraqqiyotidagi g‘oyat katta ahamiyatini nazarda tutib, mashhur pedagoglar va mutafakkir yozuvchilar o‘zlarining bu masalaga doir qimmatbaho fikrlarini yozib qoldirganlar. A.S.Makarenkoning fikricha, bolalarning o‘yin faoliyatlari ularni jismoniy va psixik jihatdan garmonik

ravishda rivojlanishlari uchun birdan-bir vositadir. Katta odamlar uchun mehnat faoliyati qanchalik ahamiyatli bo'lsa, bolalar uchun o'yin shunchalik ahamiyatga ega. «Yaxshi o'yin faoliyati, – deydi A.S. Makarenko, – yaxshi bajarilayotgan mehnatga o'xshaydi. Mana shuning uchun bolalar o'yin faoliyatida o'zlarini qanday namoyon etsalar, katta bo'lganlaridan so'ng mehnat faoliyatlarida ham ko'p jihatdan o'zlarini shunday namoyon etadilar». A.S.Makarenkoning bu fikri bolalarning o'yin faoliyatlari orqali ularda yuksak insoniy sifatlarni tarbiyalash imkoniyati naqadar katta ekanligiga ahamiyat bilan qarashni taqozo etadi. O'yin faoliyati bolalarni insoniyatning ijtimoiy tajribasini egallashning shakliga, ya'ni ta'lim faoliyatiga tayyorlaydi. Odam birdaniga ijtimoiy tajribani o'zlashtirishga kirisha olmaydi. Ijtimoiy tajribalarni egallash uchun odam avvalo yetarli darajada nutqni egallagan, ma'lum malaka, ko'nikma hamda elementar tushunchalarga ega bo'lishi kerak. Bularga esa bola faqat o'yin faoliyati tufayligina erishadi. O'yin bolalar hayotida shunday ko'p qirrali faoliyatki, unda bolalarga mansub bo'lgan mehnat ham, narsalar haqida fikr yuritish ham, san'at, xayol qilish, dam olish va xushchaqchaqlik manbalari ham mujassamlangandir. Mana shu jarayonlarning barchasi o'yin faoliyatida namoyon bo'ladi hamda bolalar talab qilayotgan darajadagi to'laqonli hayotni ta'min eta oladi. O'yinning bolalarni maftun etuvchi tomoni ana shunda. O'yin faqat tashqi muhitdagi, narsa va hodisalarni bilish vositasi bo'libgina qolmay, balki qudratli tarbiya vositasi hamdir. Ijodiy va mazmunli o'yinlarda bolalarning barcha psixik jarayonlari bilan birlikda ularning individual fazilatlarini ham shakllanadi. Mana shu nuqtai nazardan o'yin maktabgacha ta'lim-tarbiya ishlari orasida eng asosiysi hisoblanib, markaziy o'rinda turadi. Demak, maktabgacha yoshdagi ta'lim-tarbiya ishlarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan bolalarning o'yin faoliyatlarini maqsadga muvofiq ravishda tashkil qila bilishga bog'liqdir. Bolaning haddan tashqari o'yinga berilib ketishini (xayoliy tarzda cho'pdan yasalgan o'tni, stulchalardan qilingan paroxodni berilib haydashni) real voqelikdan chetga chiqib ketish deb qaramaslik kerak. Bola voqelikni, ya'ni o'zi

yashab turgan muhitni va undagi turli-tuman narsa hamda hodisalarni juda sevadi. Bola o'zining voqelikka bo'lgan cheksiz muhabbatini va undagi narsa hamda hodisalarni bilishga bo'lgan intilishini o'zining xilma-xil o'yin faoliyatlarida ifoda etadi. Shuning uchun bola o'zining turli variantdagi o'yinlarida xayoliy muhit yaratib, voqelikni mumkin qadar to'la va to'g'ri aks ettirishga intiladi. Chet el psixologlaridan J.Piaje va Koffkaning fikricha, bolalar go'yoki bir-biridan ajratilgan ikki xil dunyoda, ya'ni xayollar, afsonalar dunyosida va (real) voqeiy dunyoda yashaydilar. Bolalar o'zlarining faoliyatlarida qanchalik xayolga berilib ketmasinlar, har doim voqeiy dunyoga, undagi real narsalarga nazar tashlab turadilar. Buning haqiqatdan ham shunday ekanligini ularning o'yin jarayonida o'z xatti-harakatlariga «bunday bo'ladi», «bunday bo'lmaydi» deb baho berib turishlaridan ko'rish mumkin. Ular qanchalik o'yinga berilmasinlar, voqeiy dunyoni hech qachon unutmaydilar va unga go'yoki andaza tariqasida zimdan qarab turadilar. Psixolog A.N.Leontyevning fikricha, bolalarning o'yin faoliyatlarida real voqelikdan chetga chiqib ketish darajasidagi afsonaviylik yo'q. Bolalar o'yinlaridagi turli-tuman harakatlar va narsalar voqelikda haqiqatdan bor bo'lgan real harakat hamda real narsalarning real obrazlaridir. Bola o'zi yashab turgan real voqelik bilan bog'liq bo'lmagan xayoliy, afsonaviy o'yinlar yaratishning hali uddasidan chiqqa olmaydi. Chunki bola hali o'zi bilmagan, ko'rmagan, eshitmagan narsalarini o'z o'yin faoliyatida aks ettira olmaydi. U yoki bu o'yinni o'ynash uchun bolalar albatta elementar ravishda bo'lsa ham hayotiy hodisalar hamda mehnatning bir qancha turlari bilan tanish bo'lishlari kerak. Demak, bolaning hayoti qanchalik mazmundor va yashash doirasi qanchalik keng bo'lsa, uning o'yinlari ham shunchalik xilma-xil bo'ladi. Natijada bola zerikib, toliqib qolmaydi. Bolalar hayotini mazmundor qilish ko'p jihatdan tarbiyachilar hamda ota-onalarga bog'liq. Ota-onalar va tarbiyachilar bolalarni vaqti-vaqti bilan sayohatga olib chiqib turishlari maqsadga muvofiqdir. Shunday qilib, o'yin bolalar xayoli tomonidan yaratilgan narsa emas, aksincha bolalar xayolining o'zi

o‘yin jarayonida yuzaga kelib, rivojlanadi. Bolalar o‘yin faoliyatlarida turli xayoliy va afsonaviy obrazlarni yaratadilar. Odamning tashqi muhitdagi narsa va hodisalarni aks ettirish jarayonlari passiv jarayon emas, balki aktiv hamda ijodiy yaratuvchan, o‘zgartiruvchan jarayondir. Bolalar o‘yin faoliyatining yana bir xususiyati, o‘yinning umumiylik xarakteriga ega bo‘lishidir. Bola o‘zining turli-tuman o‘yinlarida faqat o‘ziga tanish bo‘lgan yolg‘iz bir kasb egasining emas umuman haydovchilarning, militsionerlarning, tarbiyachilarning, uchuvchilarning xatti-harakatlarini aks ettiradi. Albatta, turmush tajribasi va faoliyat doirasi juda cheklangan kichik yoshdagi bolalar (ba‘zan kichik guruh bolalari ham) o‘zlarining o‘yinlarida konkret odamlarni (onasini, otasini va boshqalarni) va ularning xatti-harakatlarini aks ettiradilar. O‘rta va katta maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘yinlarida esa bunday obrazlar umumiylik xarakteriga ega bo‘la boshlaydi. O‘yin faoliyati bolalarni individual ravishda o‘rganish imkonini beradi. Bolalarning individual xususiyatlarini xususan ularning guruhiy o‘yinlari orqali kuzatish qulaydir. Guruhiy o‘yinda bolalar bir guruh odamlarning murakkab hayotiy faoliyatlarini aks ettiradilar. Masalan, «Sotuvchi – xaridor» o‘yinida bolalar sotuvchi, kassir, ishchi, xaridorlar rollariga bo‘linib o‘ynaydilar. Bolalarning mana shu kabi guruhiy o‘yinlari artistlarning faoliyatiga o‘xshaydi. Chunki, guruhiy o‘yinda har bir bola o‘z rolini yaxshi bajarishga intilishi bilan birga o‘yinning umumiy mazmunidan ham chetga chiqib ketmaslikka tirishadi. Bu esa, har bir boladan o‘zining butun qobiliyatini ishga solishni talab etadi.

Tasviriy faoliyatda o‘yin momentlaridan foydalanish ko‘rgazmali amaliy o‘rgatish usuliga kiradi. Bola qancha kichik bo‘lsa, o‘yin uning tarbiyasida shuncha katta o‘rin tutadi. O‘yin usullari qo‘yilgan masalaga nisbatan bolalarning ishga diqqatini yaxshi jalb qiladi va xayol bilan tafakkurning ishini yengillashtiradi. O‘yin usullari kichik guruh uchun birinchi marta E.A. Flerina tomonidan tashkil qilingan. Keyinchalik A.A. Volkova, T.G. Kazakova tomonidan davom ettirilgan. T.G.Kazakova tomonidan kichik bog‘cha bolalari

uchun har bir mashg'ulotni o'yin obrazi bilan bog'lashning katta bir sistemasi ishlab chiqildi.

Kichik yoshdagi bolalar uchun o'yin mashqlaridan rasm chizishda keng foydalaniladi. Maqsad bolalarning oddiy chiziqli shakllarni chizishga o'rgatish hamda qo'l harakatlarini rivojlantirishdir. Bolalar tarbiyachining ortidan qo'llari bilan havoda, so'ngqog'ozda turli chiziqlarni chizadilar. Tarbiyachi: «Bolakay yo'ldachopib ketyapti», «Buvijon» va hokazo, degan iboralar bilan tushuncha hosil qiladi. Obraz bilan harakatning birlashuvi bola tomonidan chiziqlarni va sodda shakllarni tasviriy malakasiga ega bo'lishni ancha tezlatadi. Kichik guruhda predmetlarni tasvirlashda ham o'yin usullaridan foydalaniladi. Masalan, qo'g'irchoq mehmonga keladi va bolalar unga noz-u ne'matlar yasaydilar, non, pirog, pechenye va hokazo. Bunday ish mobaynida bolalar sharni yassilashga urinadilar.

O'rta guruhda bolalar ayiqni yumshoq o'yinchog'iga qarab chizishlari kerak. Shunda qiziqarli o'yin o'tkazish uchun, ayiqcha eshikni taqillatadi, so'ng bolalar bilan salomlashib, bolalardan uning rasmini chizib berishlarini iltimos qiladi. Mashg'ulot yakunida u rasmlarni baholashda qatnashadi va yaxshi rasmlarni o'zi tanlaydi. 6 yoshli bolalar bilan ham tasviriy faoliyat davomida o'tkaziladi. Lekin kichik guruhga qaraganda bu o'yinlar ancha kamayadi. Masalan, sayrda bolalar o'zlarinig «fotoapparatlari» bilan atrofni rasmga oladilar: daraxtlar, qushlar, hayvonlar va hokazo. Bog'chaga kelib, o'zlari olgan «rasmlarni to'g'rileydilar va chiqaradilar», ya'ni ko'rganlarini qog'ozga tushiradilar. Tarbiyachi o'yindan foydalanganida butun mashg'ulotni o'yinga aylantirib yubormasligi kerak. Chunki bu bolalarning diqqatini topshiriqni bajarishdan tortib, ko'nikma, malakalarga ega bo'lish tizimigacha buzishi mumkin.

Bolalarning kun davomida eshitgan ertak, hikoya, rivoyatlarini qayta hikoya qildirishning usuli sifatida yoki bolalarni ijodkorligini rivojlantirishda badiiy adabiyotdan foydalanish sifatida ularning sahnalashtirilgan faoliyatlarini

tashkil etishga ham alohida e'tibor bilan qarash lozim. Katta yoshdagi bog'cha bolalari mazmunli o'yinlardan tashqari rollarga bo'linib o'ynaladigan o'yinlarni ham juda mohirlik bilan o'ynaydilar. Rollarga bo'linib o'ynaladigan o'yinlarda bolalar tevarak-atrofdagi narsalarni aks ettiradilar. Bunday o'yinlar amalga oshirilishi jihatidan birmuncha murakkabdir. Bunday o'yinlarda oldin rollar taqsimlab olinadi. O'yinda ishtirok etuvchi har bir bola rolini ustalik bilan bajarishi kerak bo'ladi. Hamma bolalar ham bunday vazifaning uddasidan chiqavermaydilar. Kichik yoshdagi ayrim bolalar tasavvur doiralari keng bo'lmaganligi sababli o'z rollarini hali yaxshi bajara olmaydilar. Shuning uchun rollarga bo'linib o'ynaladigan o'yinlar asosan katta yoshdagi bog'cha bolalariga taalluqlidir. Bola badiiy asardan olgan taasurotlarini qaytadan o'z nutqida ifodalash bilan birga o'sha qahramonning ichki hissiyotlarini o'zidan o'tkazib, unga nisbatan o'zining hissiyotlarini yuzaga chiqaradi. Bu usulga o'yin tusini berish uning qiziqarli va sermazmun bo'lishiga sabab bo'ladi. Uy sharoitida kattalar bolalarning bog'chada yoki televidiniye orqali namoyish etilgan ertak, multfilmlardan olgan taasurotlarini, real hayot bilan ular dunyoqarashi o'rtasidagi bog'liqlikni qay tarzda kechayotganligini oddiy o'yin vositasida ham bilishlari mumkin. Masalan, oddiy sahna yasash. Uydagi maishiy texnika buyumlarining karton qutilaridan chiroyli teatr sahnasini bolajon bilan birgalikda yasash mumkin. Sahnani bezashda bolaning g'oyalariga tayanib, uning mehnatidan foydalanib, qo'llab-quvvatlab birgalikda bajarish lozim. Sahna bitgach, bolajonning istagi va hoxishini inobatga olgan holda, ertak yoki hikoya tanlash, uni rollarga taqsimlash va ijro etish bosqichini rejalashtiriladi. Bolaning tasviriy qobiliyati va ijodkorligini rivojlantirishda mana shunday oddiygina o'yin usullarini qo'llash xammaga birdek zavq beradi. Farzandlarimizga yoshliklaridan mana shunday mehr bilan o'yin usulida go'zallikni, yaxshilikni his etish tuyg'ularini singdirib borish ahamiyatlidir.

References:

1. Rasm, buyumlar yasash va tasviriv faoliyat metodikasi.

M.Sh.Nurmatova

<http://kutubxona.adu.uz/kutubxona/53rasmbuyumlaryasashpdf.pdf>

2.Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi:o‘quv qo‘llanma / Sabohat Xalilovna Jalilova ,Sayyora Mirsoatovna Aripova.310-312 betlardan foydalanildi.

<http://library.ziyonet.uz/ru/book/24904>